

MINORITY SAFEPAK - A MILDJÙ FIRME VOR AN EURÒPA VON MINDARHAI TN

Istituto Cimbro
Kulturinstitut Lusérn

Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.lusern.it

In varietate concordia" iz dar mòtto vo dar Européesen Unióng un seänka az iz latò vorstéatma dèstar bazzet bill munen. In Euròpa lemdu vil fòlkar pitt viln diffèrentegen zungen un kultúr. Vor di EU alle dise zungen, sinamà di sèlln mindar geredet, varlérn gelàich un gian gehüatet, ombróm sa machan di Euròpa raichar. Bar bizzan pe-rò ke 'z lem bar von mindarhaitn in Euròpa sik auz àndarst: in vil lentar khemmensa no auzgehakt un soine zungen soìn nà auzzostèrba. Fin est di EU hatt hèrta gelatt aniaflan stat auzmachan sèlbar bia zo schütza – odar nèt zo schütza – soine mindarhaitn, asò soinda lentar boda tüan vil un àndre boda anvétze tüan bintsche nicht. In di lestn djardar però di EU iz nà zo dardhenna ke di mindarhaitn hám a bichtega funtzíong,

ombróm sa djukhan prükkn zbi-sen in lentar un redjóngen vo dar Euròpa, stercharnte asò di birtschaft, di kultúr un in stoltz z'soina pürgar vo dar Euròpa. No darzò, ma hattz gelírt vo dar stòrdja ke bohràll boda a mindarhait höartze hintargedjukht mangda aukhemmen unruie un gestràita boda mang sinamài vüarn in an zivilkriage: ettlane vert in Euròpa hatta gemenglt bintsche. Vor daz sèll a khnopf pürgar vo dar EU hattze zuaugemacht in a komitètt un hatt augelekk di iniziatiua Minority Safe-pack pinn zil zo traga vür dar Européesen Komisiù a ledje odar a pèkkle vo nórme zoa zo schütza pezzar di mindarhaitn in Euròpa. Dar komitètt hatt a djaz zait auzolesa an mildjù firme vor soi iniziatiua. Aniafladar pürgar von an stat vo dar EU boda hatt 'z récht zo votàra mage untars-

chraim. Azta khemmen gesámmlt genümma firme, di iniziatiua khint vügeretrakk dar Européesen Komisiù, bodase nèt mocht per fòrtza ànemmen, ma azzez nèt tüat, möchtze àgem guate resóngen - un in disan kaso beratz malamèntar vennen guate resóngen zoa nèt zo schütza di zungmindarhaitn. Zil vo dar iniziatiua Minority Safe-pack iz zo sterchra di zungen von mindarhaitn zoa azza khemmen geredet un geschribet hèrta mearar un bohràll: ka schual, in da öffentlesche vüarom, in récht, in di mass media, in krànkhhaus, in di boténg un sinamài afti etikétt von sachandar bobar khoavan. Ma bóllt auzgem mearar gélt vor prodjèkte zoa zo halta lente di zungen un kultúr boda ristschärm zo stèrba auz. Häüt azpi häüt, vor vil khlummane zungmindarhaitn àvor-

san an kontribùtt vo dar EU iz malamèntar ombróm 'z soinda kartza vil kartn auzzovùlla. Vor ditza bólltma ringam di burokrazia o. An àndadar bichtegar punkt iz machan hòarn di stimmen von mindarhaitn in Européese Parlamènt. Ma bóllt auleng an konsiljio von mindarhaitn boda schóllat vürtráng in di istitu-tzióngen vo dar EU di interéssi von sèlln mindarhaitn boda soìn kartza khlumma zo haba an rapresentànt in Parlamènt a Strassburg. Azzar bóllt untarstützan disa iniziatiua izta no zait fin atz 3 von abrel 2018. Tüat nemmenen vüfn minútt zait zo gian-a afti internetsait www.minority-safe-pack.eu un auzzovùlla in mòdulo online.

Paolo Pergher

Sa soìn gest vil di laüt bodase soìn gemövart in vorgånate summar

TURISMO: AN SUMMAR ZO GIDENKHA

S e già nel 2015 e nel 2016 il quadro che si coglieva era molto positivo, il 2017 non lascia adito a dubbi: continua a crescere il turismo in Italia. Nonostante il mare si confermi la meta prediletta dei vacanzieri soprattutto in Sardegna, Puglia, Sicilia, Liguria ed Emi-

lia Romagna - che registra quest'ultima nel 2017 un aumento del 57% - da qualche anno il trend è in aumento anche per la montagna, con il Trentino tra i primi posti con una crescita del 34% degli arrivi solo nel mese di giugno.

'Z iz genümma schaug auz pa vestar zo vorstiana ke dar summar iz verte sa sidar a par bochan: 'z iz nemèar zait vo ombrelü, spiådje, zo giana zo vånga di sunn afti kampíngdar odar nidar nà in sea, zo stiana da huam àna zo tüana nicht. Setèmbre un otèbre soìn defàtti di mànat boma mocht khearn bodrúm in di routine von lem vo alle tage. Bar bizzan boll gerècht ke dar turismo, daz earst von alln próprio dar sèll von summar, iz furse da bichtegarste bichtschaft vodar Zimbar Hoachebene un asò, untar ditza timplz liacht vo dise earstn tang vo herbest, iz djüst machan zboa konte afti stadjóng apèna verte zo vorstiana bia si iz gánt, baz di turistn hám geprenk un vortítrakk von ùnsarna eardè. Ma bar hevan à khòdante ke 'z bèttar, barm un schümma sidar madjo sin in di lestn tang vo

agosto, un di hitz bodase iz gemacht hòarn mearar haür baz hèrta - pitt sinamài 42 grade in di stattn - soìn gest di zboa leitmotiv von summar 2017 boda iz gest allz ummaz guat zo geba gántz guate resultàte. 'z iz gest próprio vor da groaz hitz vo sunjo, ludjo un agosto defàtti ke vil laüt soìn vonkánt vodar statt un soìn auva-khennt zo vånga di vrisch, hevante in nummar vo laüt boda hám genützt alberge, birthaüsar un boténg. Dar Ispat, dar Istituto vor di statistik vodar Provintz vo Tria, un Federturismo soìn drà zo leasa au di lestn date ma sa hám sa khòtt ke dar turismo in Beleschlánt iz gekressart vil ditza djaz: di laüt pan summar süachan no in mer - Sardegna, Puglia, Liguria, Sicilia un Emilia Romagna hám ge-sekk haür rivan quàse daz dupple vo laüt baz vert - ma di pèrng o, pinn

Trentino vorà alln, rüavan au ploaz laüt (nètt lai belese, ma taütische, inglésan un franzésan o). Bar mochanaz defàtti nèt voregèzan ke bar hám an eardè boda iz gántz schümma un boda no iz guat zo rüava her vil laüt alle djaz: di birthaüsar soìnse vil vorpezzart, di vil musei bobar hám soìn uante, di beldar soìn dèstar vor alle un di kultúr, di tradizióngen un di stòrdja, pensàrbar lai da sèll àgepunte in Earst un in Zboate Bèltkriage, soìn sa genümma zo macha vodar Zimbar Hoachebene ummandar von pestn plètz von Alpn. Di laüt boma mocht süachan zo rüava her daz earst von alln soìn di fa milder, di sèlln pitt vil khindar o, zo maga soìn a bòtta vor hèrta di eardè mearar gesüacht von ùnsar Trentino.

Il tempo che si dona non ha prezzo ma ha un valore immenso

DAZ ROAT KRAÜTZ ZO GEBA NA HÄNT

"Ho scelto di fare il corso della Croce Rossa perché è un'esperienza importante dalla quale posso imparare molto e non solo fa del bene a me, ma anche alle persone che ho intorno... Vor mi daz Roat Kraütz iz a bichtega veròine vor ùnsarne laüt, gemacht vo laüt boda leng di àndar vorà sé sèlbar, un tüan daz pe-ste vor sé... Per me la Croce Rossa è impegno, altruismo e lavoro di squadra. Ho sempre voluto aiutare il prossimo e so per certo che la Cri mi può insegnare e dare la possibilità di dare la mano a chi ne ha bisogno... Magari un giorno riuscirò a salvare una vita o comunque a portare un cambiamento positivo nella vita di qualcuno... Di laüt von Roat Kraütz helvan alln, da lazzan niamat allümma un machanaz hòarn sichar bohràll bobar soìn. Soìn toal von Roat Kraütz iz azpe hám a groaza famildja ummar pa-dar gántzan bètt!"

Alice, Arianna, Elena, Anna e Rebecca

Queste parole sono delle nostre ragazze, le cinque nuove volontarie di Lusérn entrate nella Croce Rossa, giovani studentesse che hanno dai 14 ai 17 anni, consapevoli che aiutare significa aver voglia di fare, donare il proprio tempo ma anche dotarsi di strumenti che permettano di affrontare situazioni dalle quali a volte ci si allontana perché incapaci di rispondere, anche per il timore di essere invadenti, nelle quali invece il nostro aiuto è prezioso. Alice, Anna, Arianna, Elena e Rebecca, le nostre giovani ragazze che contribuiranno a rendere migliore la nostra piccola comunità.

Daz Roat Kraütz iz nèt lai helvan in laüt boda stian letz, gianante pittar ambulántza zo tragase in ospedàll, ma 'z bill soìn gemunt vil sachandar boda helvan alln zo leba pezzar. Soìn toal von Roat Kraütz billz soìn gemunt gloam ke aniaflaz mentsch hatt récht zo leba daz peste boz mage un ke ma muht helvan alln, ombróm bar soìn alle gelàich. 'Z iz nèt dèstar schenkhan soi zait, sa di arbat un di famildja, un di meistiam vo alle tang, machanaz loavan hintar un vür ke, vil vert, paritzaz nèt zo haba genümma urn in an tage zo tüana allz. Vennen no darzuar zait zo schenkha in àndarn iz nèt hèrta

dèstar. Ma balma helft, darkhentmase in mentsch boda hatt mengl, un alára stianen nà, magàre lai khönen a guatz bort odar gemen di hánt, gittaz bidrúm mearar baz daz sèll bozaz khostet tüanz. Alle di volentàrdje bizzan ditza, di sèlln von Roat Kraütz o, un vor ditza saibar stoltz zo haba vüvn natüge djunge diarnen vo Lusérn bodase soìn gelekk aft disan bege, voll lust zo tüana eppaz vor di àndarn. 'Z soinz djunge von viartza afte sintza djaz boda sichar raicharn ùnsar lánt un boda pezzarn di bètt.

(n.g.)

DI ZIMBARN PÈRNG VO SLEGE

Alle boazpar ke vo Lusérn makma seng di pèrng, odar no pezzar, di Àndarn Pèrng: ja, umbróm sa soìn nèt ùnsar, ma von belesan. Di Àndarn Pèrng, schaugantese à gerècht, vo Lusérn, parim groaz un stíchl ma, bia soinsa djüst? Bar soìn alára gánt z'segase att d'ándar sait, atta belese (ma zimbar o) sait vo Slege: bar soìn gánt in Val Formica. In ditza tal ríftma au vodar Valdassa un iz a tal at un gekhennt, azpe ùnsarne Vesandar, vor in Earst Bèltkriage, tánto ke, dar gekhennta schraibar vo Slege, Mario Rìgoni Stern, hattze nominàrt in soi libar "Stagioni", un hatt spiegàrt in nám o ".... Passando vicino, i mandriani gli diedero un saluto e lui rispose con allegria. Prese il sentiero che scendeva per Val Formica e capi perché si chiamasse così, era naturale, ad averci pensato: in quel bosco c'erano molti formicai, anche alti come lui, costruiti con gli aghi di conifere." Vo sèmm partírnda vil beng vo khe-sarn un àndre staigela zo riva zòbrest in pèrge; gianante aubart makma rivan attí khe-sar vo Porta Manazzo un sèmm, vångante a stíchl staigela, un gianante aubart, rifpar fin a "Cima

Mandriolo", eppaz hòachar baz 2000 m. Vo disan Spitz sekma, attna sait daz gántz tal vodar Valsugàna pinn zboa sea vo Kalnètscht un vo Leve un 'z Sèllatal; att d'ándar sait soinda di Vesandar un ùnsar hoachebene un schaugante hintar sekma di hoachebene vo Slege un in Verena. Gesek vo da, ùnsar zimbar eardè parirt khlumma un gántz gedeht pitt vüa chnt; di Àndar Pèrng, un in particola re, Cima Dante, schaug auz, khlumma un quàse pòne, rispetto attí àndarn groazan belesan pèrng boma sek hintar. Vor di appassionàrate vo pèrng, vo Cima Mandriolo, makma gian vürsen aubart, ma hèrta nà dar Valdassa, rivante fin attn Spitz vo Leve, un dena nidar in Vesan un atz Lusérn o. Sichar di ùnsar altn hám gekhennt pezzar ùnsarne pèrng, sa soìn gánt quàse hèrta zo vuaz un kis-sà azza, azpe di laüt vo Mario Rìgoni Stern, soìn pasàrt se o in ditza schümma tal un vo sèmm, hám sa àgeschouget Lusérn, asò khlumma, un hám pensàrt "z bart soìn khlumma o, ma in moi hèrz iz daz peste lánt vodar bètt!"

Giada von Galèn

Foto di Daniel von Polètz

VORGÈZZT NÈTT!: Mòrng (07/10) bartze halt'n Dar lest schèrtzar von summar, bar paitnaz alle di 14.30!